

Franjo Emanuel Hoško

ZAPADNOHRVATSKE POVIJESNE TEME

Adamić, Rijeka, 2009.

Prof. dr. o. Franjo Emanuel Hoško, dugogodišnji profesor riječke Teologije i aktivni djelatnik na polju kulture i pastoralna mladih, obitelji i intelektualaca, nakon samo godinu i pol od knjige "Biskup Vrhovac između baroka i liberalizma" koja je doživjela priznanja na nacionalnoj razini (finale nagrade Jutarnjega lista „Kulturna publicistika 2008. godine“) već je izdao novo djelo "Zapadnohrvatske povijesne teme".

Povijesno društvo Rijeka, čiji je Hoško član, izdalo je ovu knjigu kao 8. u nizu "Nova istraživanja prošlosti Rijeke i riječkog područja". Ona sabire radove koje je u rasponu od više od dva desetljeća autor objavio u našim crkvenim i svjetovnim znanstvenim časopisima i zbornicima, a tiču se crkvene povijesti zapadne Hrvatske. Knjiga je podijeljena u pet poglavlja: Rijeka, crkveno i kulturno središte zapadne Hrvatske; Senjsko-modruška biskupija; Istra i kvarnerski otoci; Franjevci u zapadnoj Hrvatskoj te Kulturni djelatnici i njihovo djelo.

Geografskim pojmom zapadne Hrvatske obuhvaćeno je područje današnje Riječke metropolije na čijem su području u povijesti djelovale i neke crkvene jedinice kojih više nema, a koje autor oživljava pišući o njihovim biskupima i redovničkim zajednicama koje su na tome teritoriju djelovale (Pićanska biskupija, Krbavska biskupija, Modruška biskupija). Primarni njegov interes jest crkvena povijest, no rekonstruirajući povijest Crkve zapadnohrvatskih biskupija i redovnika, istodobno piše i o odnosu svjetovnih vlasti prema Crkvi (npr. odnos Frankopana i Kurjakovića prema franjevcima).

Knjiga se otvara kulturno-povijesnim pregledom područja današnje Riječke nadbiskupije u kojemu autor donosi podatke u rasponu od početaka kršćanstva u rimskoj Tarsatici, sve do 20. stoljeća u

kojemu grad Rijeka postaje biskupijskim, potom nadbiskupijskim i metropolitanskim središtem.

Razumljivo je da našem najstarijem marijanskom svetištu Trsatu i redovnicima koji ovdje djeluju autor posvećuje najveću pažnju. Hoško nas vodi na početke trsatske predaje opisujući postojanje loretske i trsatske predaje o prijenosu Svete kuće: one su se razvijale najprije samostalno, a od 1530. zajednički. Hoško piše o prvim piscima koji su zapisali trsatsku predaju o prijenosu Svete kuće na Trsat (Riera, Angelita i Torsellini). Povlašteno mjesto zauzima naš Bartol Kašić i njegova *Istoria loretana od sfete kuće Bogorodičine*. Kao najznačajnijeg povjesničara trsatskog svetišta autor ističe Franju Glavinića posvećujući mu veliku pozornost i prostor. Autor navodi kako je Glavinić triput boravio u Loretu gdje je upoznao tamošnju predaju te je potom ugradio u svoju povijest trsatskog svetišta. On je svoje izvještaje temeljio na zapisima iz tzv. Medvedgradskih uspomena koji su izgorjeli 5. rujna 1629. u požaru što je uništio trsatsku franjevačku samostansku knjižnicu i arhiv. U tim je zapisima bio i putopis trsatskoga župnika Aleksandra s puta u Svetu Zemlju. Autor piše kako se Glaviniću, provjerenom povjesničaru i piscu drugih djela u duhu katoličke obnove, ne može predbaciti da je izmislio izvještaj o prijenosu Svete kuće iz Nazareta na Trsat jer je bio povjesničar koji je dobro razlikovao povijesna vrela od tradicije. Stoga iz njegove *Historije Tersattane* Hoško bilježi: «Ukratko sam prikazao povijest prvoga prijenosa Sv. Kuće iz Nazareta na Trsat, s nekim stvarima koje se tiču trsatske crkve i samostana, a da time nisam izobličio povijest, koja predstavlja istinu». Hoško potiče povjesničare da i nadalje traže povijesna vrela za potpuno razrješenje trsatske predaje o prijenosu Svete kuće na Trsat jer je Klara Pasconi 1731. zabilježio kako je izvještaj župnika Aleksandra Jurjevića bio zapisan i u gradskim uredima Rijeke, Bakra, Senja, Krka i Grobnika. Dok nam piše kako pićanski biskup Marotti 1715. kruni Gospinu sliku, Hoško ne nudi suhe faktografske podatke, on događaje stavlja u kontekst pa objašnjava kako je to prvo Gospino krunjenje izvan Italije – dvije godine poslije kruni se Gospa u Poljskoj (Čenstohovi) ili na slovenskoj Svetoj Gori.

Opisujući znamenite osobe iz trsatskoga samostana ocrtava i povijest okolnih biskupija. Tako u 17. stoljeću čak 4 fratra s Trsata postaju biskupima, među njima Pavao Jančić i Pavao Budimir koji sjede na pićanskoj katedri, čijih je 210 godina od ukinuća obilježeno 2008. i u čijem je obilježavanju svojim znanstvenim radom sudjelovao i sam Hoško. Još prije, sredinom 14. st., čak su tri biskupa Krbavske biskupije, jedan za drugim, franjevci. Franjevci se u Krbavskoj biskupiji nalaze od četvrtoga desetljeća 14. stoljeća. Trajno se nastanjuju u Krbavskoj biskupiji tek u osmom desetljeću 14. st. Autor povlači izravnu vezu između širenja opservantizma (one struje unutar franjevaštva koja se zauzimala za strože održavanje franjevačkog pravila) i uspjeha u širenju bosanske vikarije. Autor razvrstava franjevačke samostane u Krbavskoj, Senjskoj i Krčkoj biskupiji s obzirom na njihov odnos prema tadašnjim podjelama unutar Reda sv. Franje, tj. opservantizma i konventualizma, pojašnjavajući koje samostane podržavaju Frankopani, a koje Kurjakovići: prvi su, naime, uz samostane konventualske struje (a to su Krk, Senj, Modruš), a Kurjakovići uz opservante u Krbavi. U tim suprotstavljanjima opservanata i konventualaca, potom i dva tipa samih opservanata (bosanskog i tal. modela), samostan u Krbavi 1448. stupa na čelo tzv. Krbavskoj kustodiji, a 1464. toj je kustodiji dodijeljen samostan na Trsatu.

Pola stoljeća nakon pada Bosne (1463.), bosanska se vikarija dijeli na dio pod Turcima Bosna Srebrenička (Srebrena) i slobodan dio Bosna-Hrvatska koja će uskoro postati samostalnom provincijom i brojiti 4 kustodije: cetinsku, trsatsku, krbavsku i grebensku. Sredinom 16. st. provincija Bosna-Hrvatska izgubila je u Modruškoj biskupiji sve samostane osim Trsata. U 16. stoljeću čak su 4 senjska biskupa franjevci. Provincija Bosna-Hrvatska spasila se od propasti šireći se na područje Slovenije, ali je samo djelomično sačuvala svoje povijesno ime pod nazivom Hrvatska-kranjska provincija sv. Križa.

Hoškova knjiga ne proučava samo povijest franjevaštva. Autor piše i o drugim crkvenim redovima čiji je značaj za crkvenu povijest Riječke metropolije vrlo velik (isusovci, kapucini, pavlini). Ova

knjiga potvrđuje pažnju koju autor već godinama, u cijelom svom opusu posvećuje nekim određenim pitanjima: lik Bogorodice, potom hrvatska katekizamska literatura i pitanje jozefinizma zajedno s jansenizmom, crkveno obrazovanje i visoko školstvo. Prisutnost Bogorodice analizirana je u *Brašnu duhovnom* Riječanina Nikole Hermona, u propovijedima Franje Glavinića, u djelu istarskoga svećenika mons. Ivana Pavića. Jozefinističkim postavkama koje su obilježile drugu polovicu 18. st. i 19. stoljeće naše crkvene povijesti, autor se bavi proučavajući djelovanje Franje Tomičića (1729.-1790.) iz Kastva, Riječanina Josipa Grgura Lenca, osnivanje župa u Senjsko-modruškoj biskupiji, nastanak bogoslovske sjemeništa u Senju 1806. Pitanjem crkvenoga školstva bavi se u člancima o filozofskom i teološkom školovanju primorskih i istarskih pavlina u Lepoglavi, u već spomenutim članku o senjskome sjemeništu, u članku o visokim školama na Trsatu i o franjevačkom filozofskom učilištu na Trsatu nakon Drugoga vatikanskog koncila. Vjeronaučnom se literaturom bavi tražeći katekizamske osnove u *Oficiju rimskom* biskupa Šimuna Kožičića. Zadnje poglavlje posvećeno je doprinosu koji su određeni priznati djelatnici na kulturno-povijesnom području dali kršćanskim ili crkvenim temama. To su Radmila Matejčić, Makso Peloz, Branko Fučić, akademici Luj Margetić i Petar Strčić.

Ovim djelom Hoško nam se predstavlja kao crkveni povjesničar koji se, doduše, oblikovao u redovništvu, ali nije ostao pošteđen interesa prema cjelokupnoj crkvenoj povijesti i kulturi zapadne Hrvatske u kojoj djeluje četiri desetljeća. Značajka njegova rada jest sustavnost i istinoljubivost. Hoško ima razvijen osjećaj za ljepotu izričaja i jasno oblikovanje rečenica. U dosadašnjem je radu obavio golem posao oko proučavanja franjevačke, crkvene i narodne prošlosti. Znanstvenicima njegovi radovi mogu biti pouzdanom građom i usmjerenjem za nova istraživanja.

Marko Medved